

Poština plačana
v gotovini

Somedeljek

Leto IV.

Ljubljana, 11. avgusta 1930

Šte 7. 32

Cankarjeva nedelja

Svečano odkritje spomenika slovenskemu geniju na Vrhniki

Včeraj so odkrili na Klancu spominsko ploščo, na glavnem trgu pa spomenik Ivanu Cankarju

Vrhnika, 10. avgusta.

Naš trg gotovo še ni doživel tako velikega kulturnega praznika kakor danes, ko so odkrili Cankarjevo spominsko ploščo na pisateljevi rojstni hiši in spomenik na glavnem trgu.

Ze včeraj so se pripeljali iz Ljubljane in od drugod številni gostje na Cankarjevo akademijo v Rokodelskem domu, kjer je bila gledališka dvorana pretesna za vse domačine, goste in okoličane. Prireditve je izvrstno uspela. Še prej se je vršil koncert domačega godbenega društva na glavnem trgu. Prekrasna je bila bakljada z glavnega trga do Društvenega doma. Vse to pa je bil samo uvod za današnji praznik, na katerega se niso pripravili samo ljudje ampak tudi vreme.

Prihod gostov

Ze na vse zgodaj so začeli privržati goste avtobusi. Največ občinstva pa sta pripeljala prvi in drugi vlak iz Ljubljane. Posebni vlak je bil kljub velikemu številu vagonov tako natrpan, kakor v starih dobrih časih romarski vlak. Razveseljeno je videti, kako Cankarjeva občina narašča, čeprav je v njej še mnogo takih, ki jim je več za vnanost in blesek imena, kakor za umetniškova dela.

Goste, ki so se pripeljali iz Ljubljane, je sprejela na kolodvoru domača godba. Ob njenih zvokih se je občinstvo uvrstilo v sprevod in odkorakalo proti glavnemu trgu, kjer je sprejemal vnanje goste Odbor za Cankarjev spomenik z gg. Jurco in Vukom.

Obilno so bile zastopane oblasti in kulturni zavodi. V zastopstvu bana je prišel iz Ljubljane podban dr. Oton Pirkmajer; v imenu poveljnika Dravske divizije je bil navzoč polkovnik Milčević, univerzo kralja Aleksandra je zastopal rektor dr. Metod Dolenc, ljubljanska občina je poslala dva delegata v osebah podžupana prof. Jarca in svetnika Likozarja, finančno ravnanje dravske banovine je zastopal namestu ravnatelja dr. Povaljeja svetnik dr. Bačič, Sokola je zastopal tajnik ljubljanske župe Stane Flegar, prosvetni oddelek dravske banovine dr. Franc Kotnik, ljubljansko okrajno politično upravo dr. Rudolf Andrejka, profesorско društvo prof. Franc Jeran, Slovensko Matico Jos. Vidmar, Vodnikovo društvo dr. Stojan Bačič in dr. Ivan Lah. Zastopani so bili tudi PEN klub in Društvo književnikov, ljubljansko novinarsko društvo, UJU itd. Američani so imeli oficielnega odposlanca gg. Frana Gabrovška in Antona Jurca. Med domačini je bilo poleg vseh članov prireditvenega odbora opaziti župana dr. Marolta, tovarnarja Jos. Lenarčiča in inž. Milana Lenarčiča. CMD je zastopal Viktor Rohman. Izmed tujih gostov je bil navzoč prof. Calvi iz Mantove, prevajalec Cankarjevega »Kralja na Betajnovi« in »Mojeva življenja« v italijansko.

Pred glavnim trgov se je formiral sprevod,

namenjen k deseti maši pri sv. Trojici. Med grmenjem topičev je otvoril sprevod oddelek jezdecev — domačih fantov z Verda v narodnih nošah. Za njimi je jahal oddelek konjnikov — Sokolov iz Borovnice. Sledili so domača godba, predstavniki oblasti in gostje, Sokoli z Vrhnike, Borovnice, Gornjega in Dol. Logatca z dvema praporoma: vrhniškimi in dolnjegraškimi. Solska mladina z učiteljstvom, gasilci z Vrhnike in okoličane, narodne noše in korporacije z zastavami. Med vriskanjem konjnikov, pokanjem topičev in igranjem godbe se je sprevod pomikal proti sv. Trojici, kjer je ob pol enajstih bral mašo zadušnico po Ivanu Cankarju pokojnikov brat msgr. Karel Cankar. Takoj po maši je sprevod krenil navzdol na Klanc, k Cankarjevi rojstni hiši, ki stoji na Velikem klancu in nosi številko 94. Odkar ni hiša v posesti Cankarjeve rodbine, je že trikrat menjala gospodarje. Njen sedanjí lastnik je Karel Köstner, čigar rodbina prebiva v njej že 24 let.

Odkritje spominske plošče

Ko so se pred hišo na Klancu razvrstili prapori, je spregovoril vrhniški župan dr. Marolt: »Ustavimo se nekaj trenutkov pred to hišo in posvetimo malo spomina tisti ženi, ki je rodila

Ivana Cankarja. Spominjajoč se spisov, v katerih Cankar opisuje svojo mater, je zaključil: »Ave, anima candida! Zagrinjalo padl!«

In odgrnila se je črna zavesa. Na plošči iz črnega mramorja, vzdani med srednjima oknom, je v zlatih črkah zablestel napis:

»V tej hiši se je rodil dne 10. maja 1876. IVAN CANKAR, slovenski pisatelj.«

Pevski zbor pod vodstvom g. Gruma je zapel Nedvedovo »Našo zvezdo«. Ob zvokih godbe je začela množica pritiskati s Klanca na glavni trg, v obližje Cankarjevega spomenika.

Odkritje spomenika

Tam je stopil prvi na govorniški oder predsednik Odbora za Cankarjev spomenik g. Fran Jurca in spregovoril: V imenu prireditvenega odbora mi je čast pozdraviti cenjene in slavne goste od blizu in daleč, zastopnike civilnih in vojaških oblasti, prav posebno pa naše rojake iz Amerike, ki se niso strašili ne truda, ne žrtve, ne vožnje ter so s svojo požrtvovalnostjo omogočili ta spomenik. Dobrodošli nam vsi! Že l. 1919. se je na Vrhniki sestavil odbor za Cankarjev spomenik. Odbor pa je, žal, kmalu uvidel, da samo z domačimi prispevki ne bo mogoče postaviti spomenika. Obrnil se je na Ameriko in res so ameriški rojaki zbrali dve tretjini vseh stroškov. Nato se je razpisal natečaj. Prejeli smo 12 osnutkov, odločili pa smo se za Jurkovičovo zamisel. Odbor je storil vse, kar je mogel, da »dobi Cankar dostojen spomenik. Kakšen je ta, naj sodi narod. Zavesa, padl!«

Po teh besedah so odgrnili bronzasti spomenik, ki stoji na kamenitem podstavku, ki ga podpirata dve stopnici. Odkritje je pozdravilo grmenje topičev, godba pa je zaigrala državno himno.

Po odkritju spomenika je tajnik odbora prečital dospele brzojavke, ki so jih poslali: minister dr. Shvegel, dr. Lončar, Oton Zupančič, Hinko Nučič, Narodno gledališče v Mariboru in drugi.

Slavnostni govor pisatelja Finžgarja

Za njim je stopil na govorniški oder slavnostni govornik pisatelj Fr. Finžgar, ki je razvijal naslednje misli:

»Pred 33 leti je ugasnila žena in mati s Klancem. Bila je žena moža, ki ni imel ničesar razen delovnih rok. Rodila je 12 otrok in dala jim je svojo ljubezen. A dasi je umrla, stoji danes živa pred nami kot kip in simbol slovenskega trpljenja. Ona edina, za vse slovenske matere. Ni ji bilo preveč potov, solza, strdeža — za svojega otroka. Bila je iz vrste tistih mater, ki ne obupujejo. Danes ko odgrinjamo v sinu spomenik in lice te proroške matere, čutimo, da nam ta velika žena daje vero v slovenski narod in njegovo boljšo bodočnost.

Cankarjev rojstni kraj se je prvi spomnil, da mora svojemu sinu postaviti spomenik.

Lahko bi rekli s Horacom: Postavil si ga je sam s svojim delom! Kajti Cankarja pozna po njegovem delu Rusija, Italija, Francija, Anglija, njegovo ime je znano tudi onstran Oceana. Od dne do dne postaja ta spomenik večji, vendar pa je dolžnost naše hvaležnosti, da se ga spominimo tudi v domovini. In tej hvaležnosti se je oddolžila Vrhnika, ki ga je dala izklesati v kamen in vlti v bron.

Kaj naj povem o Cankarju? Kdor ne pozna Cankarja, je vel list na kulturnem drevesu slovenskega naroda.

Nekoč je sedel Cankar na Vrhniki pri mizi. Vprašali so ga: Vi, hudi sodnik, kaj pa po poklicu? Odvrnil je: Slovenski pisatelj. Temu odgovoru je sledil smeh. A Cankar in smeh, oba sta imela svoje korenine, kajti do Cankarja še nismo imeli moža, ki bi bil samo pisatelj.

Cankar se je že v rani mladosti zavedal svojega poklica. Vedel je, da ta stan ni igrača, ker zahteva od človeka vse življenje, vso dušo, vse srce. Vsaka Cankarjeva beseda je bila kaplja krvi iz njegovega srca. Tudi Cankarjev slog ni postal sam iz sebe. Bil mu je naloga iz nebes, veliki imperativ. Pisal je z muko in ni postal domovinu nezvest v ničemer. Bil je naš in ostal naš, slovenski. Vsaka slika, figura, vse je vzraslo iz naših duš in src, iz naše zemlje. S svojim izrazom je objel vso našo domovino. Vse mu je enako pelo: cesta, krčma, gorice. Lepota njegove besede je opajala njega samega. Ni pa nam dal samo lepote, ampak tudi resnico. Bil je klicar resnice za vsako ceno. V »Podobah iz sanj« je izpovedal svoj zadnji credo: Mati — Domovina — Bog.

Prepirali so se tudi, čigav si, Ivan. Vaš je, otroci, vaš, dekleta, fantje, možje, matere trpinke, vaš, ponižani in razžaljeni, vse je vaš! Vsem drži pred obraz zrcalo lepote, resnice in pravice. Pogledmo vanj!

Hvala, Ivan, za resnico, ki si jo odkrival, hvala za pota in cilje, ki si nam jih kazal, hvala tudi za bič, ki si nas tepel z njim — saj je bil iz tvojih srčnih kapelj spleten! In še dvakrat hvala za poveljanje slovenskega naroda, za to, da si s tem poveljanjem dokazal, da je tisti narod, ki ima samo enega Prešerna in enega Cankarja, narod med narodi! Vsi, ki mislijo drugače, so v zmoti in grehota.

Po besedah slavnostnega govornika je zapel mešani zbor »Slavospev Ivanu Cankarju«. Potem je recitiral g. Pavle Japelj pesem g. Jurca »Ob odkritju spomenika«.

Polaganje vencev na spomenik

Nato so dobili besedo odposlanci korporacij in društev. Prvi je prečital pozdrav ljubljanske mestne občine občinski svetnik Likozar. Za njim je govoril v imenu Sokola tajnik ljubljanske župe Stane Flegar, za ameriške Slovence Anton Jurca, za najmlajše pisatelje Damjan Vahen, za Krekovo mladino na Vrhniki, M. Koprivec, Leo Pogačnik kot Cankarjev prijatelj in sointerniranec v Judenburgu ter Franc Gabrovšek za ameriške Slovence iz Detroita.

Predstavniki društev in korporacij so nato položili vence na spomenik. Prvi je bil položil venec vlade, potem Sokola, županstva Vrhnike, pevskega društva »Ljubljanski vrh« iz Amerike, Združenja jugoslovenskih učiteljev, Prosvetne zveze, univerze kralja Aleksandra, vrhniške šolske mladine, Vodnikove družbe, Slovenske Matice, vrhniške »Prosvete«, Kat. društva rokodelskih pomočnikov na Vrhniki in vrhniškega Sokola. Za vrhniško občino je izjavil župan dr. Marolt, da bo občina darovala vsoto za občinske reveže.

Ko se je predsednik Jurca zahvalil vsem darovalcem za Cankarjev spomenik, posebno Američanom, ter prosil navzoče zastopnike ameriških darovalcev, naj nesejo vrhniškim rojakom v Ameriki zahvalo, je govornik prosil vrhniškega župana, naj vzame Cankarjev spomenik v varstvo, kar je dr. Marolt v kratkem odgovoru obljubil. S tem je bil program na glavnem trgu izčrpan in občinstvo se je ob zvokih godbe razšlo, da se popoldne zbere na veliki ljudski veselici.

Banket v Rokodelskem domu

Za povabljenе goste se je po svečano-sti vršil okusno servirani banket v dvorani Rokodelskega doma. Na banket so bili povabljeni predstavniki državnih oblasti, vojske, ljubljanske mestne občine — več ali manj vsi, ki so prišli zastopati

Kralj Aleksander na Bledu

Včeraj zjutraj se je vladar pripeljal na Gorenjsko na oddih — Izlet v Bohinj

Beograd, 10. avgusta. Nj. Vel. kralj Aleksander se je včeraj popoldne vrnil s Topole v Beograd in je zvečer z dvornim vlakom odpotoval na Bled.

Zagreb, 10. avgusta. Davi ob 4.15 je prispel z dvornim vlakom iz Beograda Nj. Vel. kralj s svojim spremstvom. Na kolodvoru so bili zbrani komandant armije general Matić, komandant mesta general Belimarković, zastopnik bana in policijski šef. Nj. Vel. kralj ni izstopil ter je vlak po kratkem postanku nadaljeval vožnjo proti Ljubljani.

Ljubljana, 10. avgusta. Davi ob 7.46 je Nj. Vel. kralj prispel s posebnim dvornim vlakom v Ljubljano, kjer so ga pričakovali zastopniki tukajšnjih oblastev. Po kratkem postanku je dvorni vlak nadaljeval pot v Lesce, kamor je dospel nekaj pred 9. uro. Kralja je pozdravil v imenu državnih oblastev radovljiški sreski načelnik dr. Vidmar. Kralj se je nato odpeljal z avtomobilom in spremstvom v Suvor na Bledu. Popoldne se je kralj podal na izlet v Bohinj, kjer je posetil Nj. Vis. princa Pavla. (AA)

Pozdrav Splita ministrskemu predsedniku

Beograd, 10. avgusta. Predsednik ministrskega sveta in minister notranjih zadev general Živković je prejel iz Splita tole brzojavko:

»Vaše bivanje v našem mestu in vaše odločne državniške izjave so v vseh slojih našega meščanstva pustile najgloblji vtis in čvrsto vero, da korakate z orjaškimi koraki v pravcu konsolidacije naše države in domovine. V tem stremeljenju boste vedno našli zveste sodelavce v meščanstvu mesta Splita, v čigar imenu mi je čast pozdraviti vas. — Mestni načelnik dr. Račić.« (AA)

Kralj — boter osmemu sinu

Zagreb, 10. avgusta. Danes popoldne se je vršil krst osmega sina vpokojenega policijskega nadstražnika Drenka, ki mu je kumoval Nj. V. kralj. Visokega botra je zastopal komandant 35. pešpolka polkovnik Nikolić, kumica pa je bila žena zagrebskega župana ga. Marija Skuljeva. Polkovnik Nikolić je izročil krščencu, ki je dobil ime Aleksander, zlatnik in zlat križec z verižico

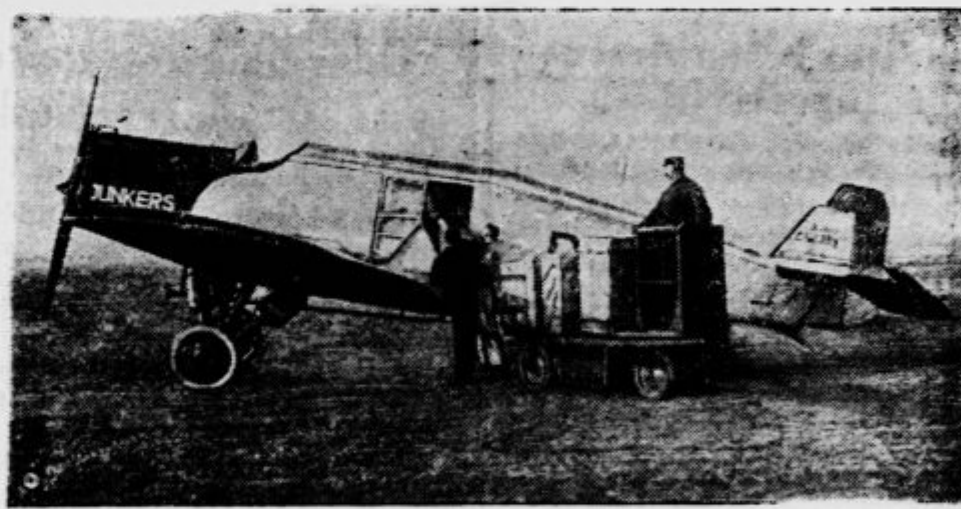
Železničarska nabavljalna zadruga v Zagrebu

Zagreb, 10. avgusta. Danes se je vršil izreden občni zbor konzumne zadruge železničarjev v Zagrebu, na katerem je bilo sklenjeno, da pristopi zadruga k Zvezi nabavljalnih zadrug državnih nameščencev v Beogradu ter da spremeni svoje ime v železničarsko nabavljarno zadrugo v Zagrebu. Zborovanju, ki je poteklo v najlepši slogi, so prisostvovali zastopniki Zveze nabavljalnih zadrug iz Beograda in Ljubljane.

Dan občnih zborov v Beogradu

Beograd, 10. avgusta. Danes je bil dan občnih zborov. Med drugimi je imelo svoj letni občni zbor tudi trgovsko društvo »Merkur«. Občni zbor je bil precej bučen, ker sta se pripravili dve skupini, mladi in stari. Po dolgih debatah so pri volitvah zmagali mladi, ki so si izvolili za predsednika trgovca Dragutina Vanica. — Farmaceutsko društvo je izvolilo na svojem obnem zboru za predsednika mg. Vojko Marjanovića.

Letalo izginilo brez sledu

Poštno letalo »D 1826«, ki je startalo v Sto ckholmu za Stralsund, je izginilo brez sledu

korporacije in kulturne ustanove. Poleg predstavnikov, ki smo jih imenovali že v začetku, smo opazili na banketu še gg.: inž. Klodiča, vrhniškega dekana Ketteja, ravnatelja celjske Glasbene Matice Karla Sancina in druge.

Med banketom je bilo izrečenih nekoliko zdravic, izmed katerih je bila najpomembnejša zdravica podbana dr. Otmara Pirkmajerja. Izvajal je: Vrhnika ni izvršila danes zgolj čina pietete. Oddolžila je vso dravsko banovino in vso državo. Mož, ki so mu odkrili spomenik, je bil Vrhnčan, a tudi Slovenec in Jugoslovan. Njegova dela so kakor oda, posvečena ljubezni, materi in domovini. S svojimi lepimi deli je Cankar usposabljal narod, da postane nekoč samostojen. Stori je veliko delo. Vzgal je narod, da je lahko dosegel ideal samostojnosti in svobode. Če smo se danes oddolžili spominu tega velikana, ki je pomagal dograditi našo novo domovino, znači, da ne velja ta spomenik samo njemu, nego i njim, ki so zastavili vse svoje sile za domovino Jugoslavijo. G. podban je nato napil vladarskemu domu in kralju Aleksandru, na kar so navzoči odgovorili s trikratnimi živjo-klici.

Za g. podbanom je govoril ljubljanski podžupan prof. Evgen Jarc, ki je želel Vrhniki najlepši napredek. Za njim se je oglasil k besedi rektor ljubljanske uni-

verz dr. Metod Dolenc, ki je napil k parju Jurkoviču, potem tvorničar Lenarčič star., ki se je spomnil zaslug predsednika odbora za Cankarjev spomenik g. Jurca. G. Jurca je kratko izjavil, da je storil le svojo dolžnost do pisatelja in prijatelja iz mladih let ter je omenil zaslug inž. Klodiča. G. Vuk se je zahvalil Američanom za denarno pomoč, g. Ogrin je slavil vrhniško podjetnost, g. Flegar je sporočil pozdrave državnega I. podstarost Sokola kraljevine Jugoslavije br. Gangla, župnik Finžgar je nazdravil prevajalcu Cankarjevih del v italijansko, prof. Calviu iz Mantove, ki se je v slovenščini zahvalil predgovorniku. Župan dr. Marolt je s humorističnim govorom zaključil serijo govorov na banketu.

Popoldne, kmalu po 15. uri, se je vršil najprej koncert domače godbe na veseličnem prostoru, po koncertu pa se je pričela velika ljudska veselica na vrtu veleposestnika Lenarčiča.

Ameriški venec na Cankarjevem grobu

Včeraj dopoldne so položili ameriški izletniki venec na Cankarjev grob pri sv. Križu. Venec je bil iz ciklam, na rdečem traku pa je stal napis: Najlepši spomenik so tvoja dela. — Ameriški hlapci Jernej.

